

Een vrouw verveelt zich

Martin Schouten belicht

hoogte- en dieptepunten van de

Nederlandse theaterwereld.

Martin Schouten

Zondag 11 juni

Het Holland Festival dreef me bijna de Stadsschouwburg uit bij *Mozart & Salieri* van Poesjkin. Het verhaal (hier beter bekend als *Amadeus*) is na een uur verteld, en dan wordt de voorstelling door regisseur Anatoli Vassiliev opgerekt met een geënceneerde uitvoering van een *Requiem* van Vladimir Martynov, een werk met de ideeëndichtheid van een bezemsteel. De dames van het koor waren engelen en de heren monniken, maar als je in Rusland een kerk binnenloopt hoor je betere muziek. En de eerste helft? Schallende Russische acteurs die een soort *Sprechgesang* beoefenen. Ik kan me niet voorstellen dat een programmeur deze voorstelling heeft gezien alvorens tot aankoop te besluiten; ze zal wel genomen zijn op de reputatie van de regisseur, van wie ik mij een geweldige voorstelling herinner (*Cerceau*). Maar met deze bullshit wil je niet worden lastiggevallen.

Woensdag 14 juni

Van *Gatz* door de Elevator Repair Service uit New York wist ik uit de voorpubliciteit ongeveer wat me te wachten stond. De roman *The Great Gatsby* van Scott Fitzgerald zou integraal worden voorgelezen in een muf kantoor, tjá, dat boek ken ik en hoe een kantoor eruitziet is me ook bekend, maar naar regisseur John Collins en zijn groep was ik nieuwsgierig en het antitheatrale trok me. Al was het maar als gebaar tégen toneelbewerkingen van succesboeken waar we de laatste tijd mee zijn doodgegooid. Ik wil daar meestal niet heen; laat mij maar mijn eigen fantasie houden bij een prachtboek als *De asielzoeker* van Grunberg.

Omdat *The Great Gatsby* zich nu eenmaal niet afspeelt op een kantoor, hou je de vrijheid om daar zelf beelden bij te fantaseren. Er was een voorlezer, zoals

aangekondigd, maar de dialogen werden gespeeld door acteurs die een zekere afstand bewaarden tot hun rol en je dus vrij lieten om die zelf nog wat in te vullen. Ze speelden wel illustrerend, als er sprake van is dat iemand gaapt, zie je een actrice gapen, dat werk, en ook de geluidsband illustreerde de tekst, met autogeluiden en zo meer. Dat irriteerde een beetje, omdat ik niet wil dat een voorstelling de tekst illustreert; dat doe ik zelf wel in mijn hoofd. Twijfelend ging ik dus de pauze in. Na de pauze was het spel iets aangedraaid, met wat slapstickelementen: een personage dat huilt wordt besproeid met een plantenspuit, en zo meer. Dat hielp om me bij de les te houden, en die les was dat het minder om het verhaal gaat dan om de stijl van Scott Fitzgerald. Let daar nou op, was de boodschap, en ik bedacht wat je zo zou kunnen doen met andere boeken en onspeelbare stukken van Vondel, ja, mijn verbeelding begon te snorren.

Donderdag 15 juni

Gatz, tweede deel. Geen grappen, minder geluidsband, het decor leger en wat meer ingeleefd spel nu het verhaal naar een dramatische climax ging. Dat kwam goed uit, want met de vorm was ik nu wel vertrouwd, en het werd tijd om de voortreffelijke acteurs te bewonderen. Hoogtepunt is de confrontatie tussen hoofdpersoon Gatsby, zijn medeminnaar Buchanan en hun beider geliefde. Buchanan werd in die scène met de rug naar de zaal gespeeld, en ik heb zelden een rug gezien die zo zinderde van woede. Intussen ging het kantoorleven ook nog wat door. Een actrice rukte aan een die niet open wilde, waarop ze hulpeloos gebaarde naar de technicus. Even dacht ik dat er echt iets niet volgens plan verliep, tot ik besepte dat het een metafoor was voor het vastgelopen leven van het door haar gespeelde personage uit *The Great Gatsby*.

Na de pauze een nog kaler kantoor, nog minder geluidsband en in het spel een elegische toon. Gatsby sterft, en als hij dood op een bank ligt, komt naast de publiekstribune een oude man op die we

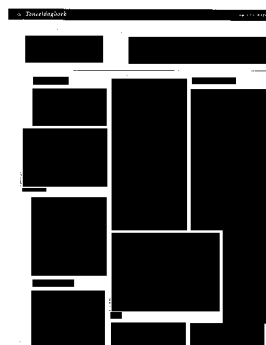
niet eerder hebben gezien. Iemand die even naar de wc is geweest, zijn plaats weer opzoekt en verdwaalt op de speelvloer? Nee, de vader van Gatsby, een kleine rol die meteen stáát. De voorstelling zoomt in op de voorlezer, die me twee of drie keer kippenvel bezorgde met het prachtige proza van Scott Fitzgerald. Dan komt hij los van het boek en doet de rest uit zijn hoofd, front zaal, zodat we hem eindelijk in de ogen kunnen kijken. Van waarnemer is hij onderdeel geworden van het drama, en hij zuigt je de laatste bladzijden in van het nu gesloten boek, dat hij nog één keer opent om de beroemde laatste zin voor te lezen. Natte ogen en nog een paar minuten na het slotapplaus een dichte keel.

Gatz is, het hoge woord moet er uit, een meesterwerk.

Woensdag 21 juni

‘Na dit slippertje blijft mij geen keuze,’ las ik op de boventiteling bij *Yotsuya Ghost Story*, en het was, geloof ik, niet de bedoeling dat je in de lach schoot. Het stuk is een Japanse draak uit de negentiende eeuw en een classic in het repertoire van het kabuki-theater.

De Zwitserse regisseur Jossi Wieler had er een moderne voorstelling van gemaakt die zich afspeelt in een station van de ondergrondse. Alles ernstig bedoeld, een

knipoog kon er niet af, gewoon saai Duits toneel met Japanse acteurs. Na afloop hoorde ik een dame tegen haar gezelschap in de Stadsschouwburg zeggen: "Ik was bang dat je zou gaan snurken."

Donderdag 22 juni

Regisseur Ivo van Hove en zijn Toneelgroep Amsterdam maakten *Hedda Gabler* van Ibsen, een stuk uit 1890, een eeuw jonger. Met als pointers voor de update een rugzakje, een minirok, een soundtrack met Joni Mitchell & David Bowie, en een loft in onvoltooide staat van renovatie. De tekst, bewerkt door Judith Herzberg, was vrijwel zoals Ibsen die geschreven heeft.

Een vrouw verveelt zich en maakt zich van kant, zo zou je dit meesterwerk kunnen samenvatten. Waarom maakt ze zich van kant? Ongelukkig huwelijk, weerzin tegen een suf burgerlijk bestaan, sociale daling, geen kant op kunnen als vrouw, aangeboren vernietigingsdrang, innerlijke chaos, ledigheid, vervreemding – dat zit er allemaal in, maar in de kern is haar gedrag onverklaarbaar. Van Hove heeft het geheim intact gelaten en Halina Reijn mag als Hedda waarmaken dat het wel zo moest gaan. Dat doet ze briljant.

Met het eerste bedrijf had ik moeite. Hedda en haar man Jurgen (Roeland Fernhout) komen terug van de huwelijksreis en worden ontvangen door dienstmeid Berte (Celia Nufaar) en tante Julle (Renée Fokker). Tante, een braaf mens die het duf-burgerlijke vertegenwoordigt, is nu een seksbom die zich met veel vertoon van blote benen begerig op Jurgen stort. Een geheel nieuwe kijk op dit personage, maar niet een waarvan je later in de voorstelling denkt, o ja, natuurlijk, zo zit dat. Loos en clichématig benengewapper dus door Fokker. Jurgen wordt door Fernhout daarbij neergezet als een wel erg blije lul, wat niet klopt met wat we later van hem zien. Berte zal in het laatste bedrijf, met de fatale ontknoping, als een soort Grieks koor zonder tekst rug zaal zitten, een sterk beeld. Maar zo'n rol als getuige van het drama moet je opbouwen, en dat was niet gebeurd, ze had te weinig te doen gekregen van de regisseur.

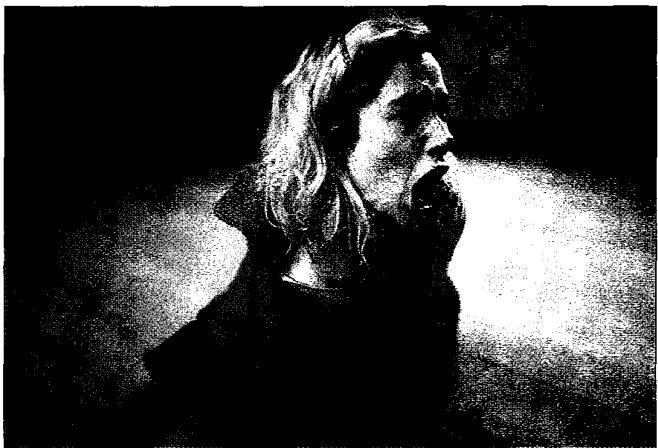
Dat is mijn kleine nee bij een voorstelling die verder een groot ja in me los woelde. Het was een aangename verrassing om Barry Atsma, de lieve, mooie jongen van de toneelgroep, te zien in de rol van een slechterik als rechter Brack, die Hedda bespuugt met tomatensap. Karina Smulders had als mevrouw Elvsted, de vriendin van Hedda, een paar uitnemende momenten als tegenspeel-

ster van Halina Reijn. Natuurlijk was Jacob Derwig, als uit de rails lopende ex-aanbidder Lövborg, een genoegen om te zien.

Maar het draaide natuurlijk vooral om Halina Reijn, een kanon van een actrice die, hoewel we de hele avond haar benen mochten zien, vooral werkt met haar kop en haar armen. En vooral met een fantasie die haar een ongelooflijke reeks detailleringen had ingegeven zonder dat ze haar personage daardoor dicht liet slibben, omdat ze ook een enorm gevoel heeft voor opbouw, dosering

en timing. In het laatste bedrijf bezorgde ze me kippenvel toen ze haar gezicht tegen de zijkant van een piano drukte en vanuit die positie wat tekst zei, gevolgd door stil spel met een vrij gezicht dat een nog diepere indruk maakte.

Hedda Gabler kreeg, ook al zweeg de actrice op dat moment en deed ze het beroemde schilderij van Münch absoluut niet na, op dat moment als ondertitel *De schreeuw*, met als goede tweede *Walging* (voor wie zich het meesterwerk van Sartre herinnert), op de voet gevolgd door (de beroemde gravure *Melencolia 1* van Dürer indachtig) *Melencolia 2*. Midden in het leven staan we in de dood die ons nog even tussen haakjes heeft gezet, en Hedda haalde de haakjes weg. |

'Hedda Gabler'